

INSTYTUT PRAWA USTROJOWEGO

Opracowanie przygotowane w ramach projektu:

OBYWATELU MASZ PRAWO!

Tytuł opracowania:

*Pomiędzy Bliskim Wschodem a Europą? Ochrona praw kobiet w Turcji
(ekspertyza specjalistyczna)*

Autor opracowania:

Dr hab. prof. UWr Elżbieta Szyszlak

Strona 1 z 22

Spis treści

Wstęp	3
Periodyzacja rozwoju praw kobiet w Turcji	4
Podstawowe uregulowania prawne odnoszące się do praw kobiet	7
Prawa kobiet w Konstytucji	7
Prawo rodzinne i prawo pracy	8
Rozwiązania na rzecz zapobiegania przemocy wobec kobiet i walki z przemocą wobec kobiet	10
Wybrane rozwiązania instytucjonalne	13
Rozwiązania międzynarodowe	13
Kontrowersje i problemy	15
Podsumowanie	20
Bibliografia	21

Wstęp

Analizując sytuację państwa tureckiego, wskazuje się na obecny w niej dysonans, pewne rozszczępienie, wynikający po części z tureckiej historii, po części z położenia geopolitycznego, po części zaś z prowadzonej polityki. Turcja znajduje się bowiem w szczególnym położeniu geograficznym – na Bliskim Wschodzie, między Europą a Azją, na tych dwóch kontynentach. Widoczne są także aspiracje międzynarodowe Turcji, która – z jednej strony – zgłasza chęć akcesji do Unii Europejskiej, a z drugiej – dąży do osiągnięcia pozycji jednego z ważniejszych graczy na arenie międzynarodowej i do odgrywania roli lidera świata muzułmańskiego. Republika jest także spadkobierczynią tradycji osmańskich, jak również tradycji kemalistycznej, dla której laicyzacja stanowi jedną z najważniejszych zasad, na jakich winno się opierać państwo i społeczeństwo. Wspomniany dysonans znajduje odzwierciedlenie w wielu obszarach życia społeczno – politycznego i gospodarczego w Turcji, w tym w dziedzinie zabezpieczenia praw kobiet.

Ustanowienie w 1923 r. świeckiej republiki miało ogromny wpływ na sytuację tureckich kobiet. Reformy wprowadzone przez Kemala Atatürka, które miały na celu zmodernizować Turcję, dotyczyły bowiem praktycznie każdej dziedziny życia, w tym sytuacji kobiet. Wprowadzając w tym obszarze głębokie zmiany, Turcja wyprzedziła nie tylko inne państwa regionu, ale także część państw europejskich. Klasycznym przykładem są tu prawa polityczne, na czele z przyznaniem kobietom pełni praw wyborczych. Jednakże badając stan praw kobiet we współczesnej Turcji, należy zwrócić uwagę na rozdzźwięk między zapisami legislacyjnymi a praktyką. Republika posiada bowiem rozwinięte ustawodawstwo, z pewnością pozytywnie wyróżniające ją na tle innych państw regionu, jednak jego wdrażanie w życie pozostawia wciąż wiele do życzenia.

Periodyzacja rozwoju praw kobiet w Turcji

Definiując zakres praw kobiet, należy wskazać następujące obszary: a) prawa kobiet w związku małżeńskim, np. do wyboru partnera, do odrzucenia małżeństwa, do równego dziedziczenia, do uniknięcia przemocy; b) prawa kobiet w związku z rozwodem, np. do wystąpienia o rozwód, do alimentów, do opieki nad dziećmi, do podziału majątku; c) prawa kobiet do własnego ciała, np. do wolności od gwałtu, do wolności od molestowania, prawo do mówienia *nie*, do własnej seksualności, do decydowania o dziecku, do zdrowego życia; d) prawa kobiet w życiu publicznym, np. do edukacji, do pracy w dowolnych godzinach bez wymaganej zgody męża, do równej płacy, do udziału w życiu politycznym, do ubezpieczenia (nawet jeśli pracuje w domu lub w rolnictwie), do uczestniczenia w życiu religijnym lub nieuczestniczenia w nim¹.

Dokonując periodyzacji rozwoju praw kobiet w Turcji, można wyróżnić następujące etapy:

- 1) Rewolucje republikańskie (1923 – 1934). Pierwsza dekada od chwili proklamacji Republiki to czas bardzo intensywnych przemian ustrojowych. Ich rezultatem była m.in. zmiana pozycji kobiet w życiu rodzinnym, edukacji, w życiu społecznym i politycznym. Tureccy autorzy podkreślają, że zainicjowane przez Kemala Atatürka reformy miały miejsce w czasach, kiedy kwestia praw kobiet nie była regulowana w międzynarodowym prawodawstwie². Za pierwszą regulację wprowadzającą równość płci w Turcji uważa się *Tevhid-i Tedrisat Kanunu (Kodeks o ujednoczeniu edukacji)* z 1924 r. Dzięki wprowadzonym w nim rozwiązaniom chłopcy i dziewczęta zyskali możliwość nauki na każdym poziomie w tych samych instytucjach edukacyjnych. W ten sposób nastąpiło zrównanie praw kobiet i mężczyzn w obszarze oświaty. W 1926 r. w życie wszedł Kodeks cywilny, który zrewolucjonizował turecki system prawny, poprzez jego sekularyzację³. Rozwiązania wprowadzone w prawie rodzinnym nadały kobietom prawa jako jednostkom, jako członkom rodziny, m.in. poligamia stała się nielegalna, a kobiety zyskały prawo do jednostronnego rozwodu. Obowiązkowe stały się śluby cywilne. Ponadto – jak już wspomniano – kobiety uzyskały także pełnię praw politycznych, na równi

¹ Ş. Kaypak, M. Kahraman, *Türkiye’de Kadının İnsan Hakları ve Anayasal Yanasımı*, „Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi/Mustafa Kemal University Journal of Graduate School of Social Sciences” 2016, Ci./Vol. 13, Sayı/Issue 33, s. 306.

² Ibidem, s. 307.

³ A. Karatas, *Legal Policies for Advancing Gender Equality in Turkey*, „Quaderns de la Mediterrània” 2022, nr 34, s. 55.

z mężczyznami – w 1930 r. bierne i czynne prawa wyborcze w wyborach lokalnych, a w 1934 r. w wyborach powszechnych⁴;

- 2) Zmiany w prawie stanowiące odzwierciedlenie zmian, które nastąpiły w obszarze praw kobiet w świecie i pod auspicjami ONZ. W latach 80. XX w. wraz z procesem globalizacji i komunikacji również do Turcji dotarły idee ruchu walki o prawa kobiet. Republika przystąpiła wówczas do *Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet*⁵. Sukcesywnie miała miejsce implementacja do prawa krajowego norm zawartych w aktach międzynarodowych. Ponadto w latach 90. XX w. Turcja stała się areną licznych protestów kobiet, demonstrujących sprzeciw wobec przemocy domowej, molestowania seksualnego i stereotypizacji ról płci w życiu społecznym oraz w przestrzeni domowej. Krytykowano również przepisy prawne nieprzystające już do zmieniającej się rzeczywistości i do uregulowań międzynarodowych. Efektem były m.in. zmiany w Kodeksie cywilnym, czy w prawie podatkowym. Powołano do życia Ministerstwo ds. Kobiet i Rodziny (*Kadın ve Aile İşleri Bakanlığı*), w ramach uniwersytetów tworzono Centra Badań i Praktyki Problemów Kobiet (*Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezleri*). Zaczęto tworzyć schroniska dla kobiet doświadczających przemocy, wzmocniono także współpracę między organizacjami zajmującymi się prawami kobiet. W 1990 r. powołano do życia Generalną Dyrekcję ds. Statusu Kobiet (*Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü*);
- 3) Proces dostosowywania do prawodawstwa Unii Europejskiej. Od momentu dojścia do władzy na początku naszego stulecia Partii Sprawiedliwości i Rozwoju (*Adalet ve Kalkınma Partisi*, AKP) głównym celem zmian wprowadzanych w tureckim ustawodawstwie było jego dostosowanie do prawa unijnego, również w obszarze równości płci. Wyrazem tego były zmiany wprowadzone m.in. do Konstytucji, do prawa rodzinnego, nowelizacja prawa pracy w kierunku zrównania praw pracowników, niezależnie od płci, zmiany w sądownictwie, tak aby zwiększyć skuteczność walki z przemocą domową oraz przemocą wobec kobiet. Wprowadzono przepisy szczegółowe, jak np. ustawa nr 6284 o ochronie rodziny

---

⁴ Ş. Kaypak, M. Kahraman, op.cit., s. 307.

⁵ Tekst w języku polskim zob.: Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 18.12.1979 r., Dz.U. 1982, nr 10, poz. 71.

i przeciwdziałaniu przemocy wobec kobiet (*Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun*)⁶;

- 4) Od połowy II dekady XXI w., wraz z zauważalnym odchodzeniem w polityce zagranicznej od kierunku proeuropejskiego, rozczarowaniem stanowiskiem UE wobec akcesji Turcji, a w polityce wewnętrznej – wzmocnieniem tendencji konserwatywnych i promowaniem tradycyjnych i religijnych wartości. W przypadku praw kobiet procesy te skutkują wycofaniem się z niektórych rozwiązań przyjętych we wcześniejszym okresie oraz zmianami w kierunku desekularyzacji prawa.

---

⁶ Ş. Kaypak, M. Kahraman, op.cit., s. 307 – 308; A. Karatas, op.cit., s. 56, 59.

Podstawowe uregulowania prawne odnoszące się do praw kobiet

Prawa kobiet w Konstytucji

W tureckiej ustawie zasadniczej znajdują się zapisy odnoszące się pośrednio i bezpośrednio do praw kobiet. Do pierwszych zaliczyć można te, które dotyczą praw przysługujących kobietom jako obywatelom Turcji. I tak w preambule tureckiej ustawy zasadniczej przyznano każdemu tureckiemu obywatelowi prawo do godnego życia oraz do *rozwijania swych materialnych i duchowych możliwości zgodnie z zasadami równości i sprawiedliwości społecznej*⁷. W art. 2 mówi się o demokratycznym i laickim charakterze Republiki, w której szanowane są prawa człowieka, zaś w art. 5 wśród zasadniczych celów funkcjonowania państwa wymieniono m.in. *dążenie do usunięcia politycznych, ekonomicznych i socjalnych przeszkód, które ograniczają podstawowe prawa i wolności obywatelskie oraz stworzenie warunków niezbędnych do duchowego i materialnego polepszenia bytu jednostki*. Z kolei w art. 12 stwierdzono, że *każdemu przysługują przyrodzone, nienaruszalne i niezbywalne podstawowe prawa i wolności*. Każda jednostka ma konstytucyjne prawo do autonomii cielesnej, do ochrony przed naruszeniem sfery jej cielesności (art. 17). W ustawie zasadniczej znajdują się także zapisy odnoszące się już bezpośrednio do kobiet. Warto przy tym zaznaczyć, że część z nich jest wynikiem poprawek wprowadzonych na początku naszego wieku, w celu realizacji zasady równości płci⁸. I tak w art. 10 stwierdzono, że *kobieta i mężczyzna mają równe prawa* i zobowiązano państwo do wprowadzenia tej zasady w życie. Równa pozycja kobiet i mężczyzn została także potwierdzona w art. 41 tureckiej ustawy zasadniczej, który dotyczy rodziny i praw dziecka. Stwierdza się w nim, że *rodzina oparta jest na równouprawnieniu małżonków*. Warto również zwrócić uwagę na art. 42, w którym zaznaczono, że *nikt nie może zostać pozbawiony prawa do nauki i edukacji*, a nauczanie początkowe jest *obowiązkowe dla wszystkich obywateli obu płci*⁹.

---

⁷ Preambula, Konstytucja Republiki Tureckiej, Warszawa 2017

⁸ A. Karatas, op.cit., s. 56.

⁹ Konstytucja Republiki Tureckiej, Warszawa 2017.

Prawo rodzinne i prawo pracy

Kolejnym aktem prawnym regulującym sytuację kobiet w Turcji jest turecki Kodeks cywilny (*Türk Medeni Kanunu*), który wszedł w życie 1 stycznia 2002 r. Znalazły się w nim zapisy w większym niż dotychczas stopniu zrównujące prawa kobiet i mężczyzn, w tym prawa i obowiązki małżonków¹⁰. I tak np. małżonkowie *wspólnie zarządzają związkiem małżeńskim, wspólnie wybierają miejsce zamieszkania* (art. 186)¹¹ i oboje mają prawo do reprezentowania rodziny. Jedno z nich zyskuje takie prawo jedynie w wyjątkowych przypadkach (art. 188). Ustawodawca zobowiązał oboje małżonków do opieki nad dziećmi i ich edukacją oraz do pomagania sobie nawzajem (art. 185). W art. 192 Kodeksu cywilnego stwierdzono, że żaden z małżonków nie jest zobowiązany do uzyskania zgody na wybór zawodu lub pracy¹². Obowiązujący wcześniej przepis, w myśl którego kobieta powinna uzyskać zgodę męża przy wyborze zawodu, został uchylony przez Trybunał Konstytucyjny¹³. Przewidziano również możliwość zachowania przez kobietę panieńskiego nazwiska po ślubie (art. 187)¹⁴. Niemniej, jeśli kobieta przed zamążpójściem używała dwóch nazwisk, może zachować tylko jedno¹⁵. W obowiązującym obecnie Kodeksie cywilnym zrównano prawa i obowiązki rodziców w zakresie opieki, w tym m.in. edukacji, wychowania religijnego, zarządzania majątkiem dzieci, prawo rodzica do relacji z dzieckiem, znajdującym się na stałe pod opieką drugiego z rodziców (art. 323, 336, 339 – 342, 352 – 357). Jeśli rodzice nie są małżeństwem, opieka nad dzieckiem przypada matce (art. 337). W zapisach Kodeksu cywilnego zrównano prawa majątkowe małżonków, zarówno w trakcie trwania małżeństwa, jak i w przypadku jego rozpadu (art. 218 – 236, 244, 250 – 254)¹⁶. Również prawo do rozwodu przysługuje obojgu małżonkom w takim samym stopniu¹⁷.

Dla porównania, aby dokonać trafnej analizy znaczenia wprowadzonych zmian, warto dodać, że w poprzednio obowiązującym Kodeksie cywilnym m.in. istniał zapis, że to mąż jest głową rodziny,

---

¹⁰ E. Ceylan, *Yeni Türk Medeni Kanunu'na Göre Kadının Hukuki Durumu*, „Hukuk Fakültesi Dergisi” 2016, Yıl 2, Sayı 2, s. 87, 116.

¹¹ *Türk Medeni Kanunu*, Kanun Numarası 4721, Yayınlandığı Resmî Gazete: Tarihi: 8/12/2001, Sayı: 24607.

¹² *Ibidem*.

¹³ *Türkiye'de kadın*, Ankara (Ocak) 2021, s. 5.

¹⁴ *Türk Medeni Kanunu*. Taką możliwość kobiety miały już w poprzednio obowiązującym kodeksie cywilnym. *Türkiye'de kadın...*, s. 5.

¹⁵ E. Ceylan, *op.cit.*, s. 95 – 96.

¹⁶ *Türk Medeni Kanunu...*

¹⁷ *Ibidem*.

to jemu również przypadało prawo do decydowania o wyborze miejsca zamieszkania i to tylko mąż – poza wyjątkowymi przypadkami – miał prawo do reprezentowania rodziny. Mąż miał także prawo i obowiązek utrzymania rodziny. Ponadto istniał również zapis dający pierwszeństwo synom, a nie córkom, w podziale niektórych nieruchomości rolnych. Małżonkowie mieli wprawdzie prawo do opieki nad dziećmi wspólnie, ale w razie sporu to zdanie ojca było decydujące¹⁸. Były to przepisy niewątpliwie naruszające równość kobiet i mężczyzn wobec prawa.

Z perspektywy analizy sytuacji tureckich kobiet, w tym m.in. prawa kobiet do samodzielnego wyboru partnera, warto zwrócić także uwagę na zapisy dotyczące zawierania związku małżeńskiego. Zabrania się bowiem małżeństw osób niepełnoletnich oraz krewnych (art. 124, 129, 145, ust 4)¹⁹, co jest kwestią szczególnie istotną w kontekście małżeństw aranżowanych lub – wciąż występującej w niektórych środowiskach – praktyki zmuszania młodych kobiet do małżeństwa. Zgodnie z resztą z art. 151 Kodeksu cywilnego można wnieść o unieważnienie małżeństwa, jeśli osoba była zastraszana w celu wymuszenia jej zgody na jego zawarcie. W nowym prawie cywilnym potwierdzono, iż mężczyzna nie może pozostawać w związku małżeńskim z więcej niż jedną kobietą (art. 130, 145, ust. 1)²⁰. Potwierdzeniem niedopuszczalności poligamii jest jej penalizacja na mocy art. 230, ust. 1 – 2 Kodeksu karnego (*Türk Ceza Kanunu*)²¹.

W nawiązaniu do Kodeksu cywilnego warto wspomnieć o zapisach Kodeksu pracy (*İş Kanunu*). Również w przypadku nowej kodyfikacji prawa pracy zdecydowano się na wprowadzenie zapisów zrównujących prawa kobiet i mężczyzn. Przyjęty w 2003 r. Kodeks pracy miał bowiem na celu m.in. przeciwdziałać dyskryminacji w relacjach pracownik – pracodawca w zakresie praw człowieka, w tym praw kobiet²². Art. 5 Kodeksu pracy poświęcony został w całości zasadzie równego traktowania. Zawarto w nim zakaz dyskryminacji w ramach stosunku pracy *ze względu na język, rasę, kolor skóry, płeć, niepełnosprawność, przekonania polityczne, poglądy filozoficzne, religię i wyznanie oraz podobne przyczyny*²³. Zakazano różnicowania wynagrodzenia za pracę o podobnej lub tej samej

¹⁸ *Türkiye'de kadın...*, s. 5 – 6; E. Ceyan, op.cit., s. 88, 103.

¹⁹ *Türk Medeni Kanunu*.... Zgodnie z art. 124 małżeństwo osób niepełnoletnich może mieć miejsce jedynie w wyjątkowych przypadkach.

²⁰ Ibidem.

²¹ *Türk Ceza Kanunu*, Kanun Numarası 5237, Yayınlandığı Resmî Gazete: Tarihi: 12/10/2004, Sayı: 25611.

²² *Türkiye'de kadın...*, s. 8.

²³ *İş Kanunu*, Kanun Numarası 4857, Yayınlandığı Resmî Gazete: Tarihi: 10/06/2003, Sayı: 25134.

wartości ze względu na płeć, również w sytuacji, kiedy właśnie ze względu na płeć konieczne jest zastosowanie odpowiednich przepisów ochronnych²⁴. W Kodeksie znalazły się także przepisy chroniące prawa kobiet w szczególnych sytuacjach życiowych, np. w przypadku ciąży, w stosunku do matek karmiących, adoptujących dziecko poniżej 3 roku życia (art. 74). Przewidziano również prawo do rozwiązania stosunku pracy przez pracownika w sytuacji, kiedy był on molestowany w miejscu pracy²⁵.

Rozwiązania na rzecz zapobiegania przemocy wobec kobiet i walki z przemocą wobec kobiet

W tureckim prawie znalazły się regulacje w sposób szczególny poświęcone zapobieganiu przemocy wobec kobiet. Po raz pierwszy pojęcie przemocy domowej zdefiniowano w prawie tureckim w ustawie nr 4320 o ochronie rodziny (*Ailenin Korunmasına Dair Kanun*) z 1998 r., której celem była ochrona kobiet przed przemocą. Niemniej okazała się ona narzędziem niewystarczającym. To – jak również fakt ratyfikowania przez Turcję Konwencji stambulskiej (o czym w dalszej części tekstu) i konieczność dostosowania prawa krajowego do jej zapisów – skutkowało przyjęciem nowej ustawy. W 2012 r., w symbolicznym dniu 8 marca, przyjęta została ustawa nr 6284 o ochronie rodziny i przeciwdziałaniu przemocy wobec kobiet. Zdecydowano się także na zmiany w systemie sądownictwa, mające na celu skuteczniejszą walkę ze zjawiskiem przemocy wobec kobiet i przemocy w rodzinie²⁶. W ustawie nr 6284 zdefiniowano m.in. pojęcie przemocy domowej oraz przemocy wobec kobiet. W pierwszym przypadku zaliczono do niej każdą przemoc fizyczną, psychiczną, seksualną i ekonomiczną, do której dochodzi między członkami rodziny. Jako bez znaczenia określono przy tym fakt, czy sprawca przemocy i ofiara przemocy mieszkają razem, czy też nie (art. 2, ust. b)²⁷. W przypadku przemocy wobec kobiet wskazano, iż są to działania podejmowane wobec kobiet ze względu na płeć, tylko dlatego, że są kobietami lub dotykające kobiety w nieproporcjonalnie większym stopniu. Ponadto zaliczono do niej zachowania i postawy, które naruszają prawa człowieka

---

²⁴ Ibidem.

²⁵ *Türkiye 'de kadın...*, s. 8

²⁶ Ibidem, s. 6.

²⁷ *Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun*, Kanun Numarası: 6284, Yayımlandığı Resmî Gazete: Tarih: 20/3/2012, Sayı: 28239.

w odniesieniu do kobiet, a które w tejże ustawie zostały zdefiniowane jako przemoc (art. 2, ust. ç). W ustawie znalazły się rozwiązania służące zapobieganiu przemocy domowej i przemocy wobec kobiet, ochronie ofiar takiej przemocy oraz pomocy tymże ofiarom. Wśród tego typu rozwiązań wymieniono m.in. zapewnienie schronienia ofiarom przemocy (art. 3, ust. a), zapewnienie im pomocy finansowej, psychologicznej, prawnej (art. 3, ust. b – c), działania prewencyjne, takie jak np. zakaz zbliżania się sprawcy przemocy do miejsc zamieszkania ofiary, miejsc jej pracy czy szkoły (art. 5). Katalog przewidywanych ustawą działań podejmowanych na rzecz ochrony ofiar tego typu przemocy jest szeroki, w tym obejmuje rozwiązania wprowadzone w przypadku, kiedy istnieje realne zagrożenie życia ofiary przemocy (art. 4). W przypadku zgłoszenia zaistnienia przemocy domowej lub wobec kobiet, lub zgłoszenia groźby takiej przemocy, odpowiednie władze lub organy mają obowiązek podjęcia niezwłocznych działań (art. 7). W ustawie nr 6284 przewidziano także utworzenie Centrów Zapobiegania i Monitorowania Przemocy (*Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri*) oraz rozwój usług wsparcia dla ofiar przemocy (art. 14 – 15)²⁸. Tego typu centra zostały powołane do życia rozporządzeniem ministra rodziny i polityki społecznej nr 29656 z dnia 17.3.2016 r.²⁹.

Do rozwiązań prawnych, w których przedmiotem zainteresowania jest również m.in. przemoc wobec kobiet, należy także Kodeks karny. Wszedł on w życie 1 czerwca 2005 r. i w zamierzeniu ustawodawcy zmiany, które wprowadzono wraz z nim w prawie karnym, związane były m.in. z potrzebą równego traktowania płci oraz wprowadzenia rozwiązań dotyczących przemocy domowej i przemocy wobec kobiet. W porównaniu z wcześniej obowiązującą redakcją Kodeksu określenia *gwalt* i *gwalt ustawowy* zastąpiono określeniami *napaść seksualna* i *seksualne wykorzystywanie dzieci*³⁰, zaliczając te przestępstwa do *przestępstw przeciw osobie*. Do tej kategorii zbrodni zaliczono także m.in. zmuszanie do zajścia w ciążę i zmuszanie do prostytucji (art. 77, ust. f – h). W poprzednio obowiązującym Kodeksie karnym przestępstwa związane z przemocą seksualną wobec kobiet zaliczane były do *przestępstw przeciw moralności*. Zdaniem tureckich badaczy wprowadzona zmiana

---

²⁸ Ibidem.

²⁹ *Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri Hakkında Yönetmelik*, 17 Mart 2016, Sayı: 29656, <https://www.aile.gov.tr/uploads/ksgm/uploads/pages/mevzuat/5-sonim-yonetmelik.pdf> (dostęp: 11.10.2022).

³⁰ *Türkiye’de kadın...*, s. 9.

semantyczna oznacza, że kobiety potraktowano jako *niezależne jednostki*, nie zaś element *ogólnej moralności*³¹.

W nowym Kodeksie karnym zdefiniowano również pojęcie *napaść seksualna* oraz wyróżniono kwalifikowane przypadki *napaści seksualnej*. Zdecydowano się także na penalizację tego przestępstwa dokonanego wobec małżonka, czego nie było we wcześniej obowiązującej redakcji³². Podjęcie odpowiednich działań jest jednakże możliwe jedynie w przypadku skargi ofiary (art. 102, ust. 2 – 3)³³. Definiując kwalifikowane przypadki molestowania seksualnego wskazano, że może ono mieć miejsce m.in. przy wykorzystaniu przez sprawcę relacji służbowych, wykonywania urzędu publicznego, sprawowania przez niego opieki nad ofiarą (np. prawnej, wychowawczej), może nastąpić w miejscu pracy i z wykorzystaniem nowoczesnej technologii (np. poczty elektronicznej; art. 105).

W art. 109 poświęconym przestępstwom pozbawienia wolności, wymieniono m.in. pozbawienie wolności małżonka lub byłego małżonka (ust. e). Wyróżniając natomiast wśród przestępstw przeciwko osobie kategorię nienawiści i dyskryminacji, wymieniono wśród nich te popełnione ze względu na płeć (art. 122, ust. 1). Ustawodawca, wyróżniając przestępstwo uporczywego nękania, zaliczył do niego m.in. sytuację, kiedy sprawca stosuje je wobec dziecka lub małżonka, z którym się rozstał lub byłego małżonka (art. 123, ust. a). W prawie karnym do kategorii umyślnego zabójstwa zaliczono m.in. zabójstwa popełnione na kobietach (art. 82, ust. f) oraz zwyczajowe (art. 82, ust. k)³⁴. Tym samym znalazły się one w grupie zbrodni, za które grozi najsurowsza kara. Wskazano również, że zmuszanie siłą lub groźbą do samobójstwa jest równoznaczne z umyślnym zabójstwem (art. 84, ust. 4). Ponadto regulując kwestie zadawania uszkodzeń ciała – zarówno lekkich, jak i ciężkich – wyróżniono przypadki odnoszące się szczególnie do kobiet. Równocześnie określono minimalny wymiar kary, który należy zastosować w takiej sytuacji (art. 87, ust. 1e, ust. 2e). Taki dolny limit kary wprowadzono także w przypadku tortur, których sprawcą jest funkcjonariusz publiczny, ofiarą zaś kobieta (art. 94). Do jednej z form tortur zakwalifikowano molestowanie seksualne³⁵.

³¹ Ş. Kaypak, M. Kahraman, op.cit., s. 308.

³² Ibidem, s. 309.

³³ *Türk Ceza....*

³⁴ Ibidem.

³⁵ Ibidem.

Wybrane rozwiązania instytucjonalne

W Turcji powołano do życia szereg instytucji, zajmujących się sytuacją kobiet. I tak np. w 2009 r. na mocy ustawy nr 5840 powołano do życia Komisję ds. Równości Szans dla Kobiet i Mężczyzn (*Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonunun*). Jej celem miało być wdrażanie równouprawnienia kobiet i mężczyzn w życie, m.in. poprzez podejmowanie działań eksperckich i opiniujących w procesie legislacyjnym³⁶. Przykładem kolejnej instytucji jest Dyrekcja Generalna ds. Statusu Kobiet (*Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü*), do której zadań należy m.in. nadzór nad przygotowywaniem strategii rządowych mających na celu wzmocnienie pozycji kobiet, zwiększenie ich udziału w życiu politycznym, gospodarczo – społecznym oraz zrównanie ich praw z mężczyznami. Ponadto obok aktów normatywnych na sytuację kobiet wpływają przygotowywane i realizowane przez tureckie władze strategie. Jak zapowiada rząd, mają one stanowić ważny instrument poprawy sytuacji kobiet oraz walkę z przemocą wobec nich i przemocą domową³⁷.

Rozwiązania międzynarodowe

Turcja podpisała większość konwencji międzynarodowych dotyczących praw człowieka, w których znalazły się zapisy antidyskryminacyjne, w tym dotyczące praw kobiet i zakazu dyskryminacji ze względu na płeć³⁸. Zdaniem badaczy międzynarodowe prawodawstwo miało bardzo istotny i pozytywny wpływ na rozwój praw kobiet, ich równouprawnienie z mężczyznami, w tym na wprowadzenie do tureckiego prawa krajowego pojęcia przemocy wobec kobiet i na sposób definiowania owej przemocy³⁹. Wśród konwencji międzynarodowych ratyfikowanych przez Turcję znajduje się m.in. *Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet*, której stroną

---

³⁶ *Türkiye’de kadın...*, s. 15.

³⁷ *Ibidem*, s. 16 – 18. Zob. więcej: Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele 2022 Faaliyet Planı, <https://www.aile.gov.tr/ksgm/ulusal-eylem-planlari/kadinin-guclenmesi-strateji-belgesi-ve-eylem-planlari-2018-2023/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-2022-faaliyet-planlari> (dostęp: 12.11.2022).

³⁸ E. Ceylan, *op.cit.*, s. 81.

³⁹ *Ibidem*, s. 83, 116.

stała się w 1985 r., zaś w 2003 r. wszedł w życie *Protokół Fakultatywny do Konwencji*⁴⁰. W tym samym roku Republika stała się także stroną *Protokołu o zapobieganiu, zwalczaniu i karaniu za handel ludźmi, szczególnie kobietami i dziećmi*⁴¹. Do niedawna Turcja była także stroną *Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej*⁴². Jest to pierwsza konwencja międzynarodowa w całości poświęcona walce z przemocą wobec kobiet. Ponieważ została przyjęta w Stambule, jest inaczej zwana Konwencją stambulską. W ubiegłym roku Turcja wycofała się jednak z tej Konwencji.

---

⁴⁰ *Türkiye'de kadın...*, s. 18 – 19. Tekst dokumentu w języku polskim zob.: *Protokół Fakultatywny do Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet*, przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 6.10.1999 r., Dz.U. 2004, nr 248, poz. 2484.

⁴¹ Ş. Kaypak, M. Kahraman, op.cit., s. 308. Tekst dokumentu w języku polskim zob.: *Protokół o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu za handel ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi, uzupełniający Konwencję Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej*, przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 15.11.2000 r., Dz.U. 2005, nr 18, poz. 160.

⁴² Tekst w języku polskim zob.: *Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej*, sporządzona w Stambule dnia 11.5.2011 r., Dz. U. 2015, poz. 961.

Kontrowersje i problemy

Do kwestii związanych z ochroną praw kobiet, która w ostatnim czasie wzbudzała najwięcej kontrowersji, należy wystąpienie Republiki z *Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej*. Dokument został otwarty do podpisu w Stambule 11 maja 2011 r., a do grupy państw, które go podpisały jako pierwsze, należała Turcja. Celem Konwencji jest zapobieganie przemocy wobec kobiet, ochrona ofiar przemocy i zapobieganie bezkarności sprawców. Jak stwierdzono w *Preambule*, przemoc wobec kobiet ma charakter *strukturalny* i stanowi *główną przeszkodę w osiągnięciu równouprawnienia kobiet i mężczyzn*. W Konwencji przewiduje się kryminalizację przemocy wobec kobiet. Jako podlegające odpowiedzialności karnej wymienia się m.in. przemoc fizyczną, przemoc psychiczną, nękanie (stalking), przemoc seksualną, w tym gwałt, wymuszenie małżeństwa, przymusową aborcję i sterylizację. Wykluczono możliwość usprawiedliwienia przemocy względami kulturowymi, zwyczajowymi, religijnymi, tradycyjnymi oraz tzw. względami *honoru* (art. 42). Państwa ratyfikując Konwencję, zobowiązują się także do stworzenia skutecznych mechanizmów umożliwiających ochronę ofiar oraz prowadzenie odpowiednich działań edukacyjnych. Strony Konwencji zobowiązują się ponadto do współpracy z organizacjami pozarządowymi działającymi na tym obszarze⁴³.

Konwencja została otwarta do podpisu w największej tureckiej metropolii. Turcja była pierwszym sygnatariuszem Konwencji oraz pierwszym krajem, który ją ratyfikował – w marcu 2012 r., była także pierwszym państwem, które przyjęło implementujące ją regulacje prawne – wspomnianą już ustawę nr 6284. Warto także nadmienić, że Turczynka – prof. Feride Acar, była pierwszym przewodniczącym Grupy ekspertów ds. przeciwdziałania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej (GREVIO), organu nadzorczego Konwencji stambulskiej⁴⁴. Jednak równą dekadę po podpisaniu Konwencji – 20 marca 2021 r. prezydent Recep Tayyip Erdoğan podpisał dekret unieważniający akt ratyfikacji przez Turcję Konwencji antyprzemocowej, zaś wyjście Republiki z umowy nastąpiło z dniem 1 lipca 2021 r. Zanim to nastąpiło w Turcji, miała miejsce burzliwa dyskusja nad zasadnością pozostania Republiki w Konwencji. Krytyczne wobec dokumentu były

---

⁴³ Ibidem.

⁴⁴ E. Szyszlak, *Turkey's Presence in the Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence in the Context of Turkey's Soft Power*, „Historia i Polityka” 2022, nr 40 (47), s. 80.

głównie środowiska konserwatywne. Według nich w Konwencji przemycana jest *ideologia LGBT* i promowany homoseksualizm, stanowiąc zagrożenie dla tradycyjnych wartości. Jednocześnie wskazywano na podejmowane w przeszłości działania AKP służące poprawie sytuacji kobiet w Turcji. Pojawiły się także postulaty przyjęcia *odpowiednich kulturowo* rozwiązań prawnych, których skuteczność w walce z problemem przemocy wobec kobiet będzie większa aniżeli Konwencji stambulskiej. Z kolei za pozostaniem w Konwencji antyprzemocowej opowiadały się organizacje pozarządowe zajmujące się prawami człowieka oraz problemami kobiet w Turcji, ponadto znaczna część opozycji, jak również część polityków AKP. Argumentując swoje stanowisko, wskazywali fakt niedostatecznej implementacji zapisów Konwencji, jednocześnie podkreślając, że wycofanie się z tego dokumentu oznaczać może pogorszenie sytuacji kobiet⁴⁵. Wynika to, według nich, że wciąż niskiego poziomu rozwoju społeczeństwa obywatelskiego w Turcji oraz ze wciąż niskiej świadomości znaczenia praw kobiet w tym kraju. Dokument międzynarodowy, w sposób kompleksowy regulujący kwestie zapobiegania przemocy wobec kobiet i walki z tą przemocą, jakim jest Konwencja stambulska, stanowi w tej sytuacji szczególnie ważny instrument ochrony praw kobiet, nakładając na państwo określone obowiązki⁴⁶. Po podpisaniu dekretu przez prezydenta Erdoğan zwołennicy pozostania Turcji w Konwencji podnieśli argument niekonstytucyjności tej decyzji. Ich zdaniem ustawa zasadnicza nie daje głowie państwa takich uprawnień. Organizacje feministyczne, partie polityczne, a nawet prywatne osoby, wniosły pozew przeciwko dekretowi prezydenckiemu⁴⁷. Ponadto ich zdaniem od czasu wycofania się z Konwencji pojawiły się sygnały o zmniejszeniu skuteczności egzekwowania zapisów ustawy 6248⁴⁸.

Kolejną kwestią, o której mówi się w kontekście praw kobiet w Turcji, jest implementacja rozwiązań prawnych. O ile bowiem w samym ustawodawstwie nastąpiło wiele pozytywnych zmian, zwłaszcza w pierwszej dekadzie naszego stulecia, o tyle ich wprowadzenie w życie wciąż pozostaje problemem. Przyczyn zjawiska jest wiele, niemniej wśród najistotniejszych barier wymienia się te o charakterze społecznym (obowiązujące normy i praktyki społeczne) i politycznym, w postaci

---

⁴⁵ Ibidem, s. 81.

⁴⁶ B. Şeker, E. B. Sönmezocak, *Withdrawal from the Istanbul Convention: War on Gender Equality in Turkey*, „A Policy Brief Series from Freedom House” (June) 2021, no. 2, s. 5.

⁴⁷ A. Karatas, op.cit., s. 59.

⁴⁸ B. Şeker, E. B. Sönmezocak, op.cit., s. 5.

konserwatywnego reżimu politycznego oraz indolencję służb odpowiedzialnych za ową implementację⁴⁹. Przykładem pierwszego z wymienionych czynników jest problem tzw. zbrodni honorowych. Zgodnie z opublikowanym w 2019 r. raportem *Przemoc wobec kobiet w Turcji i na świecie w latach 2016 – 2018. Dane i analizy (Dünyada ve Türkiye’de Kadın Cinayetleri 2016-2017-2018. Verileri ve Analizler)* mimo wprowadzenia na początku naszego stulecia do ustawodawstwa korzystnych z perspektywy praw kobiet zmian, skala przemocy wobec nich, w tym zabójstw, nie zmniejszyła się, a nawet wzrosła. W zdecydowanej większości przypadków sprawcą był mąż/partner ofiary (także były) lub jej krewny. Część z morderstw stanowiły tzw. zbrodnie honorowe⁵⁰. Z kolei badania poświęcone przemocy wobec kobiet, szczególnie zaś właśnie wspomnianym tzw. zbrodniom honorowym, potwierdzały, że tego typu przestępstwa są mocno uwarunkowane społecznie i kulturowo⁵¹. W tym kontekście warto także zwrócić uwagę na problem samobójstw wśród kobiet w Turcji. Niejednokrotnie są zmuszane do ich popełnienia przez krewnych, aby *zmyć hańbę*, którą przyniosły rodzinie *niewłaściwym* zachowaniem. Jest ono *niewłaściwe*, ponieważ jest niezgodne z obowiązującymi w danym środowisku normami kulturowo – społecznymi. Bariery polityczne związane są przede wszystkim z konserwatywnym zwrotem w polityce władz tureckich. Opuszczenie Konwencji stambulskiej stanowi jeden z najnowszych przykładów ukłonu prezydenta Erdoğan’a w kierunku konserwatywnych sił politycznych i konserwatywnego elektoratu. Innym przykładem jest próba zaostrzenia prawa aborcyjnego w 2012 r. oraz utworzenie rok później prezentującego konserwatywny dyskurs Stowarzyszenia Kobiet i Demokracji KADEM (*Kadın ve Demokrasi Derneği*), w którym zaangażowana jest córka prezydenta – Sümeyye. Jest to organizacja działająca na rzecz kobiet. W tym samym nurcie można umieścić raport z 2016 r. poświęcony kwestii rozwodów, w którym wśród sugerowanych rozwiązań służących zmniejszeniu ich liczby wskazywano m.in. depenalizację wymuszanych małżeństw⁵² czy wprowadzona w 2017 r. możliwość rejestrowania ślubów cywilnych przez muzułmańskich duchownych, przy jednoczesnym niestosowaniu kar za brak małżeństwa cywilnego. Zgodnie z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z roku 2015, fakt cywilnej

---

⁴⁹ A. Karatas, op.cit., s. 59.

⁵⁰ M. Hamzaoglu, E. Konuralp, *Türkiye’de Kadına Karşı Şiddetin Sembolik ve Doğrudan Biçimleri: Namus Olgusu ve Namus Cinayetleri*, „Adli Tıp Bülteni” 2019, nr 24 (3), s. 230 – 232.

⁵¹ Ibidem, s. 232

⁵² B. Şeker, E. B. Sönmezocak, op.cit., s. 5.

rejestracji małżeństwa nie jest już warunkiem niezbędnym dla obywateli chcących zawrzeć ślub religijny, czego konsekwencją jest zniesienie obowiązującej wcześniej kary za brak takiej rejestracji. Biorąc pod uwagę fakt, iż do momentu ogłoszenia orzeczenia Trybunału liczba par decydujących się jedynie na ślub religijny stanowiła niewielki odsetek, problem wydaje się mieć marginalne znaczenie. Władze przekonywały ponadto, iż idące w ślad za owym orzeczeniem nowe rozwiązania prawne mają na celu zapobieżenie dalszej dyskryminacji osób, w tym kobiet, które z różnych przyczyn nie chcą zawrzeć ślubu cywilnego, poprzestając jedynie na ceremonii religijnej. Mają także na celu walkę z praktyką zawierania ślubów religijnych bez zgłaszania tego faktu do organów cywilnych. Ponadto muzułmańscy duchowni mają według władz i odpowiednie kompetencje, i odpowiednie narzędzia, aby nie dopuścić do żadnych nadużyć i naruszeń prawa w tym względzie. Nowe prawo miało także ich zdaniem uprościć procedury biurokratyczne. Przeciwnicy tej decyzji wskazywali natomiast na to, że, po pierwsze, stanowi ona podważenie konstytucyjnej zasady sekularyzmu oraz jest wyrazem coraz większej obecności islamu w sferze publicznej i instytucjach cywilnych. Po drugie zaś, wyrażali obawy, na ile duchowni islamscy będą egzekwować przepisy prawa cywilnego, np. dotyczące dopuszczalnego wieku małżonków, czy zakazu poligamii i stawiać je przed praktykami religijnymi⁵³. Wskazuje się również, że w przypadku kobiet, które w Turcji w wielu aspektach życia stoją na niższej pozycji niż mężczyźni, ślub cywilny stanowi swego rodzaju parasol ochronny dla ich praw. Wskazuje się także, że ograniczanie się wyłącznie do ślubów religijnych ma miejsce w środowiskach ortodoksyjnych, gdzie raczej należałoby propagować właśnie śluby cywilne, jako jedno z narzędzi zabezpieczania praw kobiet. Ponadto w Turcji wciąż istotny jest problem małżeństw osób nieletnich. Nawet obecnie stanowią one poważny odsetek wszystkich małżeństw⁵⁴. Zdarza się też wciąż poligamia. Jednym ze środków ograniczania skali tych zjawisk i walki z nimi jest właśnie obowiązek zawarcia ślubu cywilnego⁵⁵.

Analizując prawa kobiet w Turcji w kontekście czynników politycznych, warto zwrócić uwagę także na niefortunne i kontrowersyjne wypowiedzi rządzących polityków dotyczące sytuacji kobiet.

---

⁵³ Ch. Maritato, *Turkish Marriages between Religion and State*, <https://www.resetdoc.org/story/turkish-marriages-religion-state/> (dostęp: 31.10.2022).

⁵⁴ Stanowią ok. 15% wszystkich małżeństw cywilnych. Y. Arat, *Democratic Backsliding and the Instrumentalization of Women's*, „Politics & Gender” 2021, s. 20.

⁵⁵ Ibidem, s. 20 – 22.

Jednym z takich przykładów jest choćby wypowiedź minister rodziny i polityki społecznej Deryi Yanık, która miała miejsce w ubiegłym roku. Minister stwierdziła wówczas, podsumowując skutki pandemii i lockdownu z perspektywy problematyki swojego resortu, iż w czasie pandemii covid 19 w Turcji odnotowano *tolerowany poziom* przemocy wobec kobiet⁵⁶.

Jako wciąż niewystarczające można określić zaangażowanie służb odpowiedzialnych za pomoc kobietom, które są ofiarami przemocy. Niejednokrotnie zwracając się o pomoc, takowej nie otrzymują. Dotyczy to nie tylko policji, sądów czy żandarmerii, ale zdarza się, że nie otrzymują jej w stworzonych wszak do tego celu centrach zapobiegania i monitorowania przemocy. Ponadto wyroki serwowane wobec sprawców, którzy dopuścili się aktów przemocy wobec kobiet, nie są adekwatne do tych, przewidywanych w prawie karnym⁵⁷. Wciąż brakuje schronisk dla takich kobiet. Jednym z powodów jest niewystarczające wdrażanie w życie przepisów, w myśl których takie schroniska powinny być w każdej gminie z liczbą mieszkańców powyżej 100 tys.⁵⁸. Warto także zwrócić uwagę na wciąż niedostateczny poziom wiedzy samych kobiet. Często nie mają one świadomości praw, które im przysługują, przez co nie korzystają z nich. Przykładem może być zapis w nowym Kodeksie cywilnym, w którym przyznano równe prawa małżonków do majątku dorobkowego w przypadku rozwodu. Podczas badań przeprowadzonych sześć lat od momentu wejścia tego przepisu w życie blisko połowa kobiet nie wiedziała, że ma do tego prawo⁵⁹.

---

⁵⁶ *Ex soldier walks free as sentence suspended in rape case*, <https://stockholmcf.org/ex-soldier-walks-free-as-sentence-suspended-in-rape-case/> (dostęp: 11.11.2022).

⁵⁷ *Ibidem; Turkey's top court rules gross negligence of authorities in femicide case*, <https://stockholmcf.org/turkeys-top-court-rules-gross-negligence-of-authorities-in-femicide-case/> (dostęp: 13.11.2022).

⁵⁸ A. Karatas, op.cit., s. 56 – 58.

⁵⁹ Y. Arat, op.cit., s. 20.

Podsumowanie

Biorąc pod uwagę poziom zabezpieczenia praw kobiet, który Republika odziedziczyła po Imperium Osmańskim, należy bez cienia wątpliwości stwierdzić, że od jej powstania dokonał się w tym obszarze ogromny postęp. Najbardziej rewolucyjny charakter miały niewątpliwie reformy wprowadzone przez Atatürka. W czasach współczesnych na uwagę zasługują zmiany wprowadzone po przejściu władzy przez AKP. Były one przede wszystkim wynikiem aspiracji Republiki do akcesji do UE i dostosowywania ustawodawstwa wewnętrznego do norm unijnych. W rezultacie prawny poziom zabezpieczenia praw kobiet jest w Turcji podobny, jak i w państwach europejskich i wyróżnia ją na tle innych państw regionu bliskowschodniego i innych państw muzułmańskich. Jednym z efektów jest fakt, iż prawa kobiet w Turcji stały się obszarem, na którym oczekuje się od tego państwa, aby poziom ochrony był analogiczny, jak w rozwiniętych demokracjach europejskich. Taką perspektywę prezentują zarówno organizacje międzynarodowe, państwa zachodnioeuropejskie, organizacje kobiece, jak i część społeczeństwa tureckiego. Tymczasem jednak uwarunkowania społeczne (kulturowe), polityczne i gospodarcze, w których normy te powstają i są wdrażane w życie, odbiegają jednak od tych w Europie. Jest to jedna z przyczyn wspomnianego dysonansu – między poziomem uregulowań legislacyjnych a ich implementacją, jak również bariera w skutecznej poprawie sytuacji kobiet w tym kraju. Pozytywne bodźce związane są głównie z wpływami zewnętrznymi, mechanizmy wewnętrzne są wciąż zbyt słabe, aby w sposób wystarczający poprawić sytuację.

Bibliografia:

1. *Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun*, Kanun Numarası: 6284, Yayınlandığı Resmî Gazete: Tarih: 20/3/2012, Sayı: 28239.
2. Arat Y., *Democratic Backsliding and the Instrumentalization of Women's*, „Politics & Gender” 2021.
3. Ceylan E., *Yeni Türk Medeni Kanunu'na Göre Kadının Hukuki Durumu*, „Hukuk Fakültesi Dergisi” 2016, Yıl 2, Sayı 2.
4. *Ex soldier walks free as sentence suspended in rape case*, <https://stockholmcf.org/ex-soldier-walks-free-as-sentence-suspended-in-rape-case/>
5. Hamzaoğlu M., Konuralp E., *Türkiye’de Kadına Karşı Şiddetin Sembolik ve Doğrudan Biçimleri: Namus Olgusu ve Namus Cinayetleri*, „Adli Tıp Bülteni” 2019, nr 24 (3).
6. *İş Kanunu*, Kanun Numarası 4857, Yayınlandığı Resmî Gazete: Tarihi: 10/06/2003, Sayı: 25134.
7. Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele 2022 Faaliyet Planı, <https://www.aile.gov.tr/ksgm/ulusal-eylem-planlari/kadinin-guclenmesi-strateji-belgesi-ve-eylem-planlari-2018-2023/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-2022-faaliyet-planlari>
8. Karatas A., *Legal Policies for Advancing Gender Equality in Turkey*, „Quaderns de la Mediterrània” 2022, nr 34.
9. Kaypak Ş., Kahraman M., *Türkiye’de Kadının İnsan Hakları ve Anayasal Yanasımı*, „Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi/Mustafa Kemal University Journal of Graduate School of Social Sciences” 2016, Ci./Vol. 13, Sayı/Issue 33.
10. *Konstytucja Republiki Tureckiej*, Warszawa 2017.
11. Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, sporządzona w Stambule dnia 11.5.2011 r., Dz. U. 2015, poz. 961.
12. Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 18.12.1979 r., Dz.U. 1982, nr 10, poz. 71.
13. Maritato Ch., *Turkish Marriages between Religion and State*, <https://www.resetdoc.org/story/turkish-marriages-religion-state/>
14. Protokół o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu za handel ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi, uzupełniający Konwencję Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej, przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 15.11.2000 r., Dz.U. 2005, nr 18, poz. 160.
15. Şeker B., Sönmezocak E. B., *Withdrawal from the Istanbul Convention: War on Gender Equality in Turkey*, „A Policy Brief Series from Freedom House” (June) 2021, no. 2.
16. *Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri Hakkında Yönetmelik*, 17 Mart 2016, Sayı: 29656, <https://www.aile.gov.tr/uploads/ksgm/uploads/pages/mevzuat/5-sonim-yonetmelik.pdf>
17. Szyszlak E., *Turkey's Presence in the Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence in the Context of Turkey's Soft Power*, „Historia i Polityka” 2022, nr 40 (47).

18. *Turkeys top court rules gross negligence of authorities in femicide case*, <https://stockholmcf.org/turkeys-top-court-rules-gross-negligence-of-authorities-in-femicide-case/>
19. *Türk Ceza Kanunu*, Kanun Numarası 5237, Yayınlandığı Resmî Gazete: Tarihi: 12/10/2004, Sayı: 25611.
20. *Türk Medeni Kanunu*, Kanun Numarası 4721, Yayınlandığı Resmî Gazete: Tarihi: 8/12/2001, Sayı: 24607.
21. *Türkiye’de kadın*, Ankara (Ocak) 2021.